

Hajdana Glomazić¹

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, Srbija

Isidora Ljumović²

Institut ekonomskih nauka, Beograd, Srbija

Krsto Jakšić³

Ekonomski fakultet, Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem
u Kosovskoj Mitrovici, Kosovska Mitrovica, Srbija

Uloga formalnog obrazovanja za preduzetništvo u kreiranju nove generacije preduzetnika

Apstrakt: Preduzetništvo je izvor privredne dinamike, inovacija, kreiranja novih proizvoda i usluga, proaktivnog stava o traženju posla umesto pasivnog čekanja na zaposlenje. Predmet istraživanja u ovom radu je utvrđivanje odnosa između obrazovanja za preduzetništvo i kreiranja nove generacije preduzetnika. Cilj je pružanje odgovora na pitanje da li je obrazovanje za preduzetništvo u sistemu formalnog obrazovanja faktor oblikovanja preduzetničkog ponašanja mladih odraslih, koji pripadaju takozvanoj novoj generaciji. Da bismo dali odgovor na postavljeno pitanje sprovedi smo anketu među populacijom studenata. Rezultati su pokazali da postoje statistički značajne razlike među grupama studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje u nekom delu formalnog obrazovanja u njihovom preduzetničkom ponašanju u nameri da otpočnu sopstveni biznis i u iskazivanju preduzetljivosti, odnosno realizaciji preduzetničkih aktivnosti. Ispitanici koji su imali preduzetničko obrazovanje u sistemu formalnog obrazovanja pokazuju nameru da osnuju sopstveni biznis u većoj meri od onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje i u odnosu na njih češće pokazuju preduzetljivost.

Ključne reči: obrazovanje odraslih, preduzetništvo, preduzetničko obrazovanje

¹ Dr Hajdana Glomazić, naučni saradnik u Institutu za kriminološka i sociološka istraživanja Univerziteta u Beogradu (hajdana.ng@gmail.com).

² Dr Isidora Ljumović, viši naučni saradnik u Institutu ekonomskih nauka iz Beograda (isidora.ljumovic@ien.bg.ac.rs).

³ Dr Krsto Jakšić, docent na Ekonomskom fakultetu, Univerzitet u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici (krsto.jaksic@pr.ac.rs).

Uvod

Preduzetništvo je prepoznato kao vitalno društveno pitanje i predstavlja ključni izazov, ne samo u lokalnom i nacionalno-ekonomskom već i u obrazovnom sistemu. Ono se smatra važnim pokretačem ekonomskog rasta i inovacija (Badulescu & Badulscu, 2013), uglavnom zbog njegovog uticaja na smanjenje nezaposlenosti putem otvaranja novih radnih mesta i profesionalne integracije mladih (Badri & Hachica, 2019). U tom smislu, u ekonomskom kontekstu obeleženom rastom nezaposlenosti, posebno među mladima, rad na povećanju preduzetničkih aktivnosti mladih važan je društveni zadatak. Taj rad se, između ostalog, odnosi na kreiranje povoljnog društvenog konteksta za otpočinjanje posla, kreiranje novih mogućnosti zaposlenja mladih i unapređenja programa obrazovanja za preduzetništvo u formalnom sistemu obrazovanja.

Predmet ovog rada je utvrđivanje odnosa između formalnog obrazovanja za preduzetništvo i kreiranja nove generacije preduzetnika. Cilj rada je da pruži odgovor na pitanje da li je obrazovanje za preduzetništvo u sistemu formalnog obrazovanja faktor oblikovanja preduzetničkog ponašanja mladih odraslih, koji pripadaju takozvanoj novoj generaciji. Preduzetničko ponašanje se procenjuje kroz prizmu namere mladih da osnuju sopstveni posao i realizacije preduzetničkih aktivnosti.

U ovom radu pod preduzetničkim obrazovanjem podrazumevamo oblikovanje znanja, veština i motivacije mladih ljudi neophodnih za pokretanje sopstvenog posla (Lee, Chang, & Lim, 2005) sa ciljem promena njihovih stavova u odnosu na inovativne i rizične aktivnosti u poslovanju (Jones, Penaluna, & Pittaway, 2014). Takođe, pod preduzetničkim obrazovanjem podrazumevamo proces stvaranja novih veština, znanja, ideja i menadžerskih sposobnosti kako bi se u mlađem starosnom dobu osnažila sposobnost samostalnog traženja posla umesto pasivnog čekanja na zaposlenje (Owoseni & Akambi, 2010).

Pod novom generacijom preduzetnika smatraju se mladi ljudi koji u svet rada stupaju odmah nakon formalnog školovanja. Međunarodna organizacija rada, kao afilijacija Ujedinjenih nacija, u analizama koje se tiču mladih uključuje osobe starosti između 15 i 24 godine (United Nations, 2013). Isti opseg u analizama koristi i Svetska banka, dok, za razliku od ove dve institucije, Eurostat za potrebe svojih analiza gornju granicu mladih pomera nagore, pa ih definiše kao pojedince čija je starosna dob u rasponu između 15 i 29 godina (Eurostat, 2020). Prema tumačenju autora, s obzirom na specifične okolnosti u Srbiji, koju karakterišu nepovoljne ekonomske prilike i visoka nezaposlenost mladih, kao i kasno odvajanje mladih od roditelja, granica mladosti u Srbiji je pomerenjena nešto više od granice Eurostata – na 30 godina (Viduka, 2014).

Formalno obrazovanje i preduzetništvo

Jedan od ključnih političkih ciljeva EU predstavljaju razvoj i podsticanje preduzetničkog obrazovanja. U tom smislu, donete su brojne strategije i mere sa ciljem njegovog promovisanja kako bi, između ostalog, postalo sastavni deo formalnog obrazovanja. Tako je 2002. godine usvojena Evropska povelja za mala preduzeća za zemlje članice EU u kojoj se naglašava „negovanje preduzetničkog duha i stvaranje novih vještina u ranijem starosnom dobu“ (European Commission, 2000, str. 2). Očigledno je da su razvoj digitalnih tehnologija, zahtevi tržišta rada i izmenjen kontekst poslovanja uslovljen društvenim kretanjima i krizama ostvarili pritisak na kreatore ekonomskih i obrazovnih politika da ulože dodatni napor kako bi uspešno odgovorili na izazove adekvatnog obrazovanja koje bi mladim odraslim ljudima omogućilo uspešnu pripremu za svet rada. U tom smislu, u dokumentu „Evropski okvir za ključne kompetencije za doživotno učenje“ vidi se da su date preporuke za osnaživanje inicijative za preduzetništvo, koje se definiše kao sposobnost pojedinca da pretoči ideje u dela (Official Journal of the European Union, 2006/962/EC). U narednom dokumentu iz 2012. godine „Ponovna promišljanja o obrazovanju: ulaganje u vještine za bolje socioekonomske rezultate“ fokus je stavljen na formalno obrazovanje, pri čemu se ističe njegov značaj u razvoju preduzetništva i kreiranju održivog ekonomskog okruženja. Naime, u dokumentu se apeluje na obrazovne institucije da putem formalnog obrazovanja usvoje kreativne načine učenja i obrazovanja, počevši od osnovnog, preko srednjeg i visokog sistema obrazovanja. Uporedo sa tim, akcenat je stavljen i na praktični deo obrazovanja kako bi svi mladi ljudi u svom iskustvu imali najmanje jedno praktično preduzetničko iskustvo pre nego što završe obavezno obrazovanje (Communication from the Commission, 2012a). Obrazovanje za preduzetništvo zauzima značajno mesto i u Akcionom planu za preduzetništvo 2020, s tim što se ističe podsticanje preduzetničkog duha mladih u smislu kreiranja potrebnih vještina za nova radna mesta (Communication from the Commission, 2012b).

Kao što smo mogli videti, preduzetničko obrazovanje doprinosi društvenim i tehnološkim transformacijama i pokušajima razvijanja znanja, vještina i kompetencija učenika, kako bi se prilagodili konkurentnoj ekonomiji zasnovanoj na inovacijama i znanju. Tako, osim evropskih institucija, i savremeni preduzetnički univerziteti svojim obrazovnim strategijama značajno doprinose promociji inovacija i preduzetništva u svojim regionima (Klofsten et al., 2019; Clark, 1998) i postaju glavni akteri u preduzetničkom ekosistemu (Siegel, 2013). Kako autori primećuju, univerziteti preduzetničim obrazovanjem doprinose da studenti razmišljaju na preduzetnički način, pomažu u sticanju preduzetničkih vještina i pomažu u širenju mreža i kontakata (Fayolle & Gailly, 2008). U nešto starijoj studiji

utvrđeno je da su studenti koji su učili o preduzetništvu imali veće interesovanje da postanu preduzetnici i da su imali više preduzetničkih aktivnosti koje su dovele do pokretanja novog posla nego studenti koji nisu učili o preduzetništvu (Kolvereid & Moen, 1997).

Procena preduzetničke orijentacije, namere i interesovanja studenata za preduzetništvo važna je za obrazovne institucije i kreatore politika jer je preduzetnička namera najbolji prediktor preduzetničkog ponašanja ili akcije otvaranja novog preduzeća (Krueger, Reilly, & Carsrud, 2000). Namere su definisane kao motivacioni faktor koji utiče na nečije ponašanje. One su takođe pokazatelji o pojedincima, o njihovom intenzitetu spremnosti ili o naporima koje nameravaju da ulože da bi se postiglo određeno ponašanje (Drnovsek & Erikson, 2005).

Otkriveno je da formalno obrazovanje i prethodno iskustvo u preduzetništvu povećavaju samopouzdanje učenika vezano za preduzetništvo, što je u korelaciji sa studentima koji imaju preduzetničku nameru (Zhao, Seibert, & Hills, 2005). Pojedini autori su ispitivali uticaj preduzetničkog obrazovanja na preduzetničke namere među studentima koledža koji se upisuju na odsek za menadžment Fakulteta za ekonomiju u Indoneziji. Njihovo ispitivanje je pokazalo da na preduzetničke namere indirektno utiče preduzetničko obrazovanje, što znači da su preduzetnička motivacija i stav dve važne posredničke varijable (Mehandra, Djatmika, & Hermawan, 2017).

U literaturi koja se bavi analizom preduzetničkih aktivnosti koriste se dva modela preduzetničkih namera, teorija preduzetničkog događaja (Shapero & Sokol, 1982) i teorija planiranog ponašanja (Ajzen, 1991). Prema teoriji preduzetničkog ponašanja, na preduzetničke namere utiču percepcija ili lične poželjnosti (privlačnost), izvodljivosti (sposobnosti) i sklonost delovanja na prilike (spremnost). Prema teoriji planiranog ponašanja, namere ponašanja određuju tri ključna faktora: lični stav, lične norme ili društvene norme i percipirana kontrola ponašanja ili percipirana samoefikasnost. Osim tih faktora, određeni autori navode i druge faktore poput sociodemografskih i ostalih faktora okruženja i ekonomije (starost, pol, bračni status, zanimanje roditelja, prihod domaćinstva, kultura prepoznavanja mogućnosti, strah od neuspeha, socijalno poreklo, prethodno zaposlenje, obrazovanje, preduzetničke veštine i sposobnosti, finansijska podrška, etnička pripadnost, religija) koji utiču na preduzetničke namere (Wang & Wong, 2004; Liñán, Urbano, & Guerrero, 2011). Interakcija psiholoških i fizičkih (starosna dob, pol i ostalo) osobina, kao i profesionalno i preduzetničko iskustvo izazivaju preduzetničke namere (Learned, 1992). To nas dalje upućuje na zaključak da je obrazovanje za preduzetništvo, kao deo sistema formalnog obrazovanja, samo jedan od mogućih faktora za kreiranje preduzetničke namere.

U različitim studijama autori su ispitivali ulogu preduzetničkog obrazovanja i nastave na preduzetničke namere i stavove. U nešto starijoj studiji ispitivan je uticaj preduzetničkog obrazovanja i nastave na preduzetničke namere i stavove 250 studenata sa Londonskog i Grenobl univerziteta. Studija je pokazala da su kursevi o preduzetništvu pomogli daljem unapređenju namera studenata da započnu posao promovišući određene stavove (Souitaris, Zerbinati, & Al-Laham, 2007). Poboljšanje odnosa studenata prema preduzetništvu često je posledica preduzetničkog obrazovanja (Gautam & Sing 2015), imajući u vidu da većina studenata koji su pohađali preduzetnički kurs pokazuju pozitivnu percepciju o preduzetništvu (Kubberød & Petersen, 2017). Preduzetničko obrazovanje povećava verovatnoću pokretanja novih preduzeća i samozapošljavanja, što zauzvrat donosi samozadovoljstvo i ekonomsku korist (Kassean, Vanevenhoven, Liguori, & Winkel, 2015). Istraživanje među studentima stomatološkog fakulteta u Sjedinjenim Američkim Državama pokazalo je da je više od 50% studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje nameravalo da pokrene biznis po završetku studija (Zhang & Cain, 2017).

Nadalje, ispitivan je uticaj preduzetničkog obrazovanja na preduzetničke namere studenata u Turskoj (Kalyoncuoğlu, Aydıntan, & Göksel, 2017). Na osnovu specijalnih testova napravljenih na početku i na kraju kursa, čiji je cilj bilo merenje preduzetničkih namera 338 studenata, postignuti rezultati su pokazali da postoje statistički značajne razlike među studentima u odnosu na preduzetničke namere pre i posle obrazovanja o preduzetništvu. Ispitujući različite ishode iz sličnih predavanja o preduzetništvu koje se pružaju različitim studentskim grupama, autori su došli do rezultata koji ukazuju na postojanje kontekstualnih razlika i dokazuju da je preduzetničko obrazovanje generalno efikasno za studente iz poslovnih oblasti kao i za studente inženjerskih nauka (Maresch, Harms, Kailer, & Wimmer-Wurm, 2016). U Tunisu je istraživanje sprovedeno na dva velika tunižanska univerziteta iz Sfaksa i Susa sa ciljem analize uticaja preduzetničkog obrazovanja na namere studenata da pokrenu novi posao, odnosno identifikacije značajnih faktora koji utiču na preduzetničku nameru. Autori su otkrili su da su najvažnije varijable koje utiču na nameru da se bave preduzetničkim aktivnostima profili njihovih teorijskih i praktičnih znanja o načinu pokretanja novih poslova i lične karakteristike – starosna dob, pol i, pre svega, obrazovni nivo (Badri i Hachicha, 2019).

U kontekstu kreiranja obrazovanja za preduzetništvo, definisani su i obrazovni ishodi da bi se utvrdilo da li se ponašanje studenata promenilo kao rezultat preduzetničkog obrazovanja. U tom smislu, važno je usmeriti se na kreiranje preduzetničkog učenja na način koji obezbeđuje sticanje afektivnih, kognitivnih, konativnih i ishoda na osnovu razvijenih veština (Fisher, Graham, & Compeau,

2008). Afektivni ishodi preduzetničkog obrazovanja odnose se na promene u stavovima u smislu želje za pokretanjem novog posla ili uključivanjem u inovacije u okviru postojećeg posla (Kyro, 2008). Afektivno učenje treba da obezbedi promene u emocijama i percepcijama koje proizlaze iz iskustva stečenog obrazovanjem. Kao rezultat takvog učenja pojedinac se bolje upoznaje sa blagodatima i poteškoćama preduzetništva (Jones, Jones, Packham, & Miller, 2008). Kognitivni ishodi uključuju kritičko razmišljanje proizišlo iz novih saznanja. To podrazumeva razumevanje informacija dobijenih o razlozima pokretanja posla (Jones & Colwill, 2013). Ono, takođe, treba da obezbedi dobijanje novog seta veština koje se mogu koristiti u poslovnom kontekstu (Koronios, Kriemadis, Dimitropoulos, & Papadopoulos, 2019). Ishodi zasnovani na veštinama znače ovladavanje alatima potrebnim za preduzetništvo. Naposljetku, konacija uključuje osećanja koja ljudi imaju prema procesu preduzetništva (Fisher et al., 2008).

Percepcija uloge preduzetničkog obrazovanja u Srbiji

Preduzetništvo bi trebalo da predstavlja izbor koji zavisi od odrednica preduzetničkih težnji koje uključuju obrazovanje, profesionalni status, individualne i porodične karakteristike, prihod od sadašnjeg zanimanja (Hyytinen & Ilmakunnas, 2007), ukupnu ekonomsku i preduzetničku kulturu i okruženje. Međutim, u zemljama sa plitkim i nerazvijenim tržištem rada, preduzetništvo je često neophodnost. Tako, na primer, u Srbiji i zemljama u okruženju, Šumpeterovu slikau preduzetnika kao dinamičnog pojedinca koji preuzima rizike zamjenjuje slika osobe koja mora da preživi i obezbedi porodicu te se upušta u preduzetničke aktivnosti.

Fenomen preduzetnika i preduzetništva nije bio karakterističan za bivše socijalističke i komunističke zemlje. Međutim, proces tranzicije, masovne privatizacije i restrukturiranja stvorio je uslove, ali i neophodnost da svest o potrebi razvoja preduzetništva raste. Kao posledica privatizacije, restrukturiranja i zatvaranja preduzeća sa društvenim kapitalom značajan broj ljudi je ostao bez posla. To je stvorilo prostor za razvoj preduzetništva, u okviru koga zaposleni u državnim preduzećima koja su zatvorena dobijaju mogućnost da kreiraju posao za sebe, da zapošljavaju druge ljude i da otvaraju nova radna mesta. U periodu tranzicije novi trend otvaranja privatnih preduzeća trebao je da bude jedan od glavnih pokretača ekonomskog rasta i razvoja Srbije. Takođe, u periodu tranzicije trebalo je stvoriti mogućnosti za promociju preduzetništva, uključujući i preduzetničko obrazovanje, što je počelo da se ostvaruje.

Nakon uvođenja preduzetničkog obrazovanja u formalni obrazovni sistem u Srbiji, vremenom se otvorila mogućnost ispitivanja efekata tog procesa, ali su

istraživanja sporadična. Analizom značaja preduzetničkog obrazovanja na fakultetima u Srbiji na osnovu preduzetničke spremnosti studenata istraživana je veza između pojedinih karakteristika studenata i njihove spremnosti na preduzetništvo, koje je mereno u pet dimenzija: preduzetničke namere, sposobnost za preduzetništvo, atraktivnost preduzetničkog zanimanja, orijentacija ka učenju i strast za radom. Rezultati su pokazali da studenti menadžmenta imaju veću spremnost i izraženije preduzetničke namere u odnosu na studente inženjerstva (Rakićević, Omerbegović, & Ljamić Ivanović, 2015). Nešto ranije istraživanje preduzetničkog potencijala studenata Fakulteta tehničkih nauka u Novom Sadu pokazalo je da je stav studenata prema promenama pozitivan, ali je skoro polovina ispitanika navela da izbegava neizvesne situacije. Takođe, rezultati su pokazali da postoji različit stepen zastupljenosti preduzetničkog potencijala studenata i da oni smatraju da je preduzetničko obrazovanje nedovoljno da bi se omogućilo razvijanje pozitivnog stava prema preduzetništvu. Samo 44% ispitivanih studenata je izrazilo želju da nakon završetka studija osnuje sopstveni biznis (Mitrović, Borocki, Sokolovski, Nesić, & Melović, 2013).

Metodološki okvir istraživanja

U ovom istraživanju primenjen je deskriptivno-empirijski metod.

Opšta hipoteza glasi da postoji povezanost između formalnog obrazovanja za preduzetništvo i razvijanja preduzetničkog ponašanja mladih odraslih. Preduzetničko ponašanje se odnosi na namere mladih da osnuju sopstveni posao i realizaciju preduzetničkih aktivnosti.

H1: Postoji statistički značajna razlika između ispitanika koji su dobili i onih koji nisu dobili preduzetničko obrazovanje u namerama da započnu vlastiti biznis nakon završetka školovanja.

H2: Postoji statistički značajna razlika između ispitanika koji su dobili i onih koji nisu dobili preduzetničko obrazovanje u iskazivanju preduzetljivosti u smislu realizacije preduzetničkih aktivnosti.

U istraživanju, *nezavisna varijabla* predstavlja obrazovanje za preduzetništvo. Imajući u vidu da su studenti formalno preduzetničko obrazovanje sticali u srednjim školama i na fakultetima, osnovni indikator preko koga je ispitivana ta varijabla uvažavao je tu činjenicu. U obradi, brojana vrednost 0 označava ispitanike koji nisu stekli preduzetničko obrazovanje, dok vrednost 1 označava ispitanike koji su stekli takvo obrazovanje.

Istraživanjem su dobijeni podaci koji se odnose na to da li su ispitanici tokom formalnog sistema školovanja dobili preduzetničko obrazovanje. Nije se

utvrđivao nivo preduzetničkog obrazovanja koje je stečeno već samo da li su ispitanici stekli takvo obrazovanje ili nisu.

U našem istraživanju *zavisna varijabla* se meri putem sledećih indikatora:

- a) preduzetnički potencijal – namera da se osnuje sopstveni biznis i
- b) preduzimljivost – realizacija preduzetničkih aktivnosti.

Preduzetnički potencijal je varijabla koja meri nameru mladih odraslih da osnuju vlastiti biznis u toku ili nakon završetka školovanja.

Varijabla preduzimljivost ispituje da li su preduzete preduzetničke aktivnosti do trenutka realizacije anketnog istraživanja.

Za potrebe ovog istraživanja, kao tehnika za prikupljanje podataka korišćen je posebno dizajniran upitnik, s obzirom na definisane hipoteze, pregled literature i identifikovana ograničenja istraživanja. Takođe, važno je istaći da je ovaj rad deo jednog opsežnijeg istraživanja te su u njemu izneti samo oni rezultati koji su relevantni za temu koja je predmet istraživanja.

Osnovni merni instrument se sastoji od pet delova. Prvi deo upitnika se odnosi na prikupljanje osnovnih podataka o studentskoj populaciji (pol, starost, socijalna sredina, naziv fakulteta koji pohađaju, godina studija i dosadašnji uspeh na studijama). Drugi deo upitnika meri da li je preduzetničko obrazovanje stečeno u dosadašnjem formalnom obrazovanju, a treći deo samopercepciju sposobnosti koje određuju preduzetničko ponašanje. Četvrti deo upitnika sadrži set pitanja kojima se ispituju preduzetničke aspiracije i planovi, dok je poslednji deo usmeren na identifikaciju budućih, generalnih planova ispitanika.

Prikupljanje primarnog statističkog materijala sprovedeno je u periodu februar–jun 2019. godine na području severnog Kosova i Metohije (sKiM), a uzorak čine studenti na svim fakultetima (sKiM). U momentu objavljivanja ovog rada, više od godinu dana nakon urađenog istraživanja, ispitanici iz studentske populacije su, završivši fakultete, prirodno prerasli u generaciju mladih odraslih koji su uveliko prisutni na tržištu rada. Anketiranje je vršeno u neposrednom kontaktu s ispitanicima, kako bi se dobili što validniji podaci.

Ispitanici su birani metodom slučajnog uzorka, nasumično nakon završetka nastave. Eliminacioni kriterijum za učešće u istraživanju je da su ispitanici na završnoj godini studija.

Istraživanjem su obuhvaćena 132 ispitanika. Sedamnaest procenata prikupljenih upitnika nije bilo potpuno, a samim tim ni validno, te su oni isključeni iz analize.

Za obradu podataka dobijenih istraživanjem koristili smo se aplikacijom dizajniranom za tu namenu u okviru statističkog paketa SPSS 23 (Statistical Program for Social Sciences).

Analiza rezultata istraživanja

Na ovom mestu daćemo pregled strukture uzorka radi boljeg razumevanja i lakšeg praćenja rezultata istraživanja. Struktura uzorka biće prikazana prema:

- a) biosocijalnim karakteristikama ispitanika,
- b) socijalnoj sredini ispitanika i
- c) bazičnoj oblasti obrazovanja.

U tabeli 1 prikazana je distribucija ispitanika u odnosu na pomenute karakteristike.

Tabela 1: Opšte karakteristike uzorka

		Frekvencija	Procenat
Pol	muški	76	57,6
	ženski	56	42,4
Godine starosti	20	2	1,5
	21	32	24,2
	22	46	34,8
	23	42	31,8
	24	6	4,5
	25	2	1,5
	28	2	1,5
Socijalna sredina	ruralna, selo	58	43,9
	urbana, grad	72	54,5
Naučna oblast fakulteta	društveno humanističke nauke	64	48,5
	tehničke nauke	36	27,3
	prirodne nauke	22	16,7
	medicinske nauke	6	4,5
	umetnost	4	3,0

Iz podataka prikazanih u tabeli 1 možemo zaključiti da više od polovine ukupnog uzorka čine muškarci (57,6%), dok su žene zastupljene u nešto manjem procentu (42,4%).

Uzorak čine mladi, godina starosti od 20 do 29. Najveći broj ispitanika u uzorku je u rasponu godina od 21 do 23, s tim što ih je najviše od 22 godine (34,8%). Prema zastupljenosti u uzorku, slede ih ispitanici od 23 godine (31,8%) i od 21 godine (24,2%). Znatno manje učešća u uzorku imaju ispitanici od 24 godine (4,5%) i 20, 25 i 28, koji su zastupljeni u podjednako maloj meri (1,5%).

Najveći broj ispitanika dolazi iz gradskih sredina (54,5%), dok ih je iz ruralnih područja nešto manje od polovine (43,9%).

Svi ispitanici su studenti završnih godina studija. Prema bazičnoj oblasti obrazovanja, najveći broj studenata je iz društveno-humanističkih nauka (48,5%), zatim tehničkih (27,3%), prirodnih (16,7%), medicinskih (4,5%) i umetničkih (3%).

Obrazovanje za preduzetništvo i preduzetnički potencijal

Da bismo ispitali odnos između varijabli, odnosno da bismo utvrdili kolika je verovatnoća da varijable imaju slučajnu raspodelu, sproveli smo analizu uporednih tabela (crosstab) i Hi-kvadrat test.

U tabeli 2 prikazan je odnos između obrazovanja za preduzetništvo u sistemu formalnog obrazovanja i preduzetničkog potencijala studenata. Preduzetnički potencijal je procenjivan na tri nivoa slaganja: sigurno ću osnovati sopstveni biznis, verovatno ću osnovati sopstveni biznis i ne nameravam da osnujem sopstveni biznis.

Tabela 2: Uporedna tabela za promenjive preduzetničko obrazovanje i potencijal – nameru da se osnuje vlastiti biznis

		Preduzetničko obrazovanje			
		Ne	Da	Ukupno	
Potencijal	Sigurno	Broj	18	46	64
		Očekivani broj	23,3	40,7	64,0
		% u okviru varijable potencijal	28,1%	71,9%	100,0%
	Verovatno	Broj	2	8	10
		Očekivani broj	3,6	6,4	10,0
		% u okviru varijable potencijal	20,0%	80,0%	100,0%
	Ne nameravam	Broj	28	30	58
		Očekivani broj	21,1	36,9	58,0
		% u okviru varijable potencijal	48,3%	51,7%	100,0%
Ukupno		Broj	48	84	132
		Očekivani broj	48,0	84,0	132,0
		% u okviru varijable potencijal	36,4%	63,6%	100,0%

Podaci pokazuju da se ispitanici koji su dobili preduzetničko obrazovanje u značajnoj meri statistički razlikuju od grupe ispitanika bez prethodnog preduzetničkog obrazovanja. Naime, značajno je veći procenat studenata koji su dobili

preduzetničko obrazovanje tokom prethodnog školovanja i koji su istovremeno iskazali nameru da osnuju sopstveni biznis (71,9%) nego onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje (28,1%) a pokazali su preduzetnički potencijal iskazujući nameru da otpočnu samostalan biznis.

Takođe, značajno je veća razlika između studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje i veruju da će osnovati sopstveni biznis (80%) i onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje a veruju da mogu otpočeti privatni posao (20%).

Udeo studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje a ne nameravaju da osnuju svoj biznis takođe je procentualno veći (51,7%) od udela studenata koji nisu imali preduzetničko obrazovanje i ne nameravaju da samostalno otpočnu posao (48,3%).

Dakle, ti rezultati nam kazuju da preduzetničko obrazovanje u formalnom sistemu obrazovanja može značajno da oblikuje buduće ponašanje odraslih u smislu otpočinjanja i razvoja sopstvenog biznisa. Takođe, formalno i neformalno obrazovanje tako formiranim odraslim pojedincima nudi višestruk izbor onlajn i oflajn kurseva i programa iz preduzetništva i menadžmenta, koji njihove postojeće namere i težnje mogu dodatno osnažiti. Zapravo, obrazovanje odraslih možda postaje jedan od ključnih faktora uspešnog i pravilnog usmeravanja njihovih preduzetničkih namera.

Treba napomenuti da, i pored značajnih razlika u broju ispitanika po grupama, odnosno razlika između onih koji su preduzetničko obrazovanje dobili u sistemu formalnog obrazovanja u odnosu na one koji nisu, dobijeni rezultati se mogu smatrati pouzdanim budući da smo koristili statističke testove koji ne „iskrivljuju“ dobijene rezultate.

Značajne razlike je pokazao i Hi-kvadrat test jer nijedna ćelija nema očekivanu vrednost manju od 5, dok je $p = 0,04$ (verovatnoća raspodele je slučajna i iznosi $p = 0,04$, odnosno 4 na 100 slučajeva, a $\chi^2 = 6,6$).

Tabela 3: Hi-kvadrat test za promenljive preduzetničko obrazovanje i potencijal

	Vrednost	df	Značajnost (2-sided)
Pearsonov Hi-kvadrat	6,591 ^a	2	,037
Racio verovatnoće	6,654	2	,036
Linear-by-Linear veza	5,228	1	,022
Ukupan broj	132		

^a 0 ćelija (0,0%) ima očekivanu vrednost manju od 5. Minimalni očekivani broj je 3,64.

Obrazovanje za preduzetništvo i preduzimljivost – realizacija preduzetničkih aktivnosti

U tabeli 3 prikazan je odnos između obrazovanja za preduzetništvo u sistemu formalnog obrazovanja i iskazivanju preduzimljivosti, odnosno u realizaciji preduzetničkih aktivnosti. Preduzimljivost je procenjivana putem tri nivoa slaganja: formalni preduzetnički angažman (samostalno zarađivao novac: radio u firmi, nevladinim organizacijama, davao časove...), neformalni preduzetnički angažman (samostalno zarađivao novac: u poslu pomagao prijateljima, roditeljima...) i bez preduzetničkih aktivnosti (nije samostalno zarađivao novac).

Tabela 3: Usporedna tabela za promjenjive preduzetničko obrazovanje i preduzimljivost – preduzete preduzetničke aktivnosti

		Preduzetničko obrazovanje			
		Ne	Da	Ukupno	
Preduzimljivost	Formalni angažman	Broj	18	48	66
		Očekivani broj	24,0	42,0	66,0
		% u okviru var. preduzimljivost	27,3%	72,7%	100,0%
	Neformalni angažman	Broj	5	16	21
		Očekivani broj	7,6	13,4	21,0
		% u okviru var. preduzimljivost	23,8%	76,2%	100,0%
	Bez preduzetničke aktivnosti	Broj	25	20	45
		Očekivani broj	16,4	28,6	45,0
		% u okviru var. preduzimljivost	55,6%	44,4%	100,0%
Ukupno	Broj	48	84	132	
	Očekivani broj	48,0	84,0	132,0	
	% u okviru var. preduzimljivost	36,4%	63,6%	100,0%	

Rezultati su pokazali da se grupe ispitanika koji su dobili preduzetničko obrazovanje u značajnoj meri statistički razlikuju od grupe ispitanika bez prethodnog preduzetničkog obrazovanja u pogledu realizacije preduzetničkih aktivnosti.

Postoji značajna razlika između grupa studenata koji su dobili preduzetničko obrazovanje tokom prethodnog školovanja u smislu ispoljavanja preduzimljivosti, odnosno u realizaciji preduzetničkih aktivnosti u formalnom smislu (72,7%) u odnosu na one koji nisu imali preduzetničko obrazovanje (27,3%).

Značajna razlika se pokazala i između studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje i u neformalnom smislu su pokazali preduzetničke ambicije (76,2%) i onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje, a takođe su u neformalnom smislu realizovali preduzetničke aktivnosti (23,8%).

Nadalje, postoje razlike između studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje a nisu bili preduzetnički angažovani (44,4%) od studenata koji nisu imali preduzetničko obrazovanje i nisu bili preduzetnički angažovani (55,6%).

Značajne razlike se uočavaju i Hi-kvadrat testom jer nijedna ćelija nema očekivanu vrednost manju od 5, dok je $p = 0,04$ (verovatnoća raspodele je slučajna i iznosi $p = 0,04$, odnosno 4 na 100 slučajeva. Na), a $\chi^2 = 10,9$.

Tabela 4: Tabela Hi-kvadrat test za promenljive preduzetničko obrazovanje i preduzimljivost

	Vrednost	df	Značajnost (2-sided)
Pearsonov Hi-kvadrat	10,950 ^a	2	,004
Racio verovatnoće	10,822	2	,004
Linear-by-Linear veza	8,534	1	,003
Ukupno	132		

^a 0 ćelija (0,0%) ima očekivanu vrednost manju od 5. Minimalni očekivani broj je 7,64.

Imajući u vidu da su nam uzorci nezavisni i da smo koristili intervale, pristupili smo testu utvrđivanja normalnosti. One-sample Kolmogorov–Smirnov test ima visoku značajnost ($p < 0,001$ za sve posmatrane varijable), što ukazuje na to da raspodela promenljivih značajno odstupa od normalne. Imajući to u vidu, da bismo ispitali razlike u namerama da ispitanici započnu vlastiti biznis nakon završetka školovanja, odnosno da se pokaže preduzimljivost između dve grupe ispitanika, onih koji su dobili i onih koji nisu dobili preduzetničko obrazovanje, koristili smo Mann–Whitney test.

U sledećoj tabeli prikazane su informacije o rangiranju promenljivih.

Tabela 5: Rangiranje varijabli preduzetnički potencijal i preduzimljivost u odnosu na preduzetničko obrazovanje

		Ranks		
	Preduzetničko obrazovanje	N	Prosečni rang	Suma rangova
Potencijal	Ne	48	75,46	3622,00
	Da	84	61,38	5156,00
	Ukupno	132		
Preduzimljivost	Ne	48	77,88	3738,00
	Da	84	60,00	5040,00
	Ukupno	132		
		Preduzimljivost	Potencijal	
Mann–Whitney U		1470,000	1586,000	
Wilcoxon W		5040,000	5156,00	
Z		-2,833	-2,273	
Značajnost (2-tailed)		,005	,023	
Point Probability		,000	,002	

a. Promenljive grupisane prema: Preduzetničko obrazovanje

U tabeli 5 se može videti da ispitanici koji nisu imali preduzetničko obrazovanje imaju manje prosečne rangove za obe posmatrane varijable od onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje.

Za varijablu preduzetnički potencijal, odnosno nameru ispitanika da pokrene vlastiti biznis, rang 61,38 je za one koji su imali preduzetničko obrazovanje, a 75,46 za ispitanike koji ga nisu imali.

Za varijablu preduzimljivost, odnosno realizovanu aktivnost na polju preduzetništva, za ispitanike koji su imali preduzetničko obrazovanje rang je 60, a 77,88 za one koji nisu imali preduzetničko u sistemu formalnog obrazovanja.

Rezultati ispitivanja razlika između dve grupe studenata, onih koji su imali i onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje pokazali su da veće aspiracije za osnivanje biznisa, odnosno pokazivanje preduzimljivosti ima grupa studenata koji su imali preduzetničko obrazovanje ($M = 2,21$; $Mdn = 3,00$; $SD = 0,97$ za potencijal i $M = 2,15$; $Mdn = 3,00$; $SD = 0,95$ za preduzimljivost) od one grupe studenata koji nisu imali ($M = 1,81$; $Mdn = 1,00$; $SD = 0,94$ za potencijal i $M = 1,67$; $Mdn = 1,00$; $SD = 0,84$ za preduzimljivost). Mann-Whitney U test utvrdio je da je ta razlika statistički značajna. Za potencijal U vrednost iznosi $U = 1586$ i $p = 0,023$, dok za preduzimljivost U vrednost iznosi $U = 1470$, $p = 0,005$. Visoke U vrednosti su povezane sa veličinom uzorka.

Diskusija

Naše istraživanje je pokazalo da je obrazovanje za preduzetništvo u sistemu formalnog obrazovanja značajna varijabla u kreiranju nove generacije mladih preduzetnika. Ono je u saglasnosti sa nalazima drugih autora koji su se bavili tom tematikom (Kolvereid & Moen, 1997; Zhao et al., 2005; Souitaris et al., 2007; Fayolle & Gailly, 2008; Kassean et al., 2015; Zhang & Cain, 2017; Kubberød & Petersen, 2017). Takav stav su uvažile i evropske institucije koje u svojim politikama zagovaraju stavove da je formalno obrazovanje važan faktor za razvoj preduzetništva te da treba na kreativan način osmisliti programe koji bi u formalnom obrazovanju obuhvatili sve obrazovne nivoe (Communication from the commission, 2012a). U tom smislu, treba uložiti napore da se programi obrazovanja za preduzetništvo osmisle na način koji bi bio prijemčiv za sadašnju generaciju mladih ljudi, budućih preduzetnika.

Nova generacija budućih potencijalnih preduzetnika, obuhvaćena našim istraživanjem, u starosnom je dobu od 20 do 28 godina. Oni pripadaju generaciji koju nazivamo milenijalci, rođeni između 1980. i 2000. godine, sa karakteristikama koje se razlikuju od prethodnih generacija (DeVaney, 2015; Tuff, 2019).

U literaturi se navodi da se generacijske razlike odnose na pretpostavku da se različite generacije ne podudaraju u vrednostima, uverenjima i načinu na koji se odnose i shvataju društvenu stvarnost (Mäkinen, Linden, Annala, & Wiseman, 2018). Očigledna činjenica po kojoj se nova generacija milenijalaca razlikuje od generacije njihovih roditelja i nastavnika odnosi se na veštine digitalne pismenosti kojima su milenijalci potpuno ovladali jer su i rođeni u kulturi u kojoj su naučili da „tečno govore jezikom računara“ – tako je ta razlika „postavila osnovu za višestrani diskurs o tome kako deca postmoderne generacije danas žive, uče i ponašaju se“ (Mäkinen et al., 2018, str. 343). Literatura pokazuje da su očekivanja milenijalaca, koji su pohađali visokoškolske studije, različita od prethodnih generacija u pogledu školovanja, stilova učenja, radnih navika, vrednosti, upotrebe novih tehnologija za učenje, učenja na daljinu (Mäkinen et al., 2018). Taj podatak se mora uzeti u obzir u kreiranju programa za preduzetničko obrazovanje nove generacije preduzetnika ukoliko je cilj da ono bude funkcionalno. Takođe, obrazovanju nastavnika koji treba da prenese znanje tim mladim ljudima treba posvetiti posebnu pažnju. Doduše, kako autori navode, toj oblasti nije posvećena potrebna pažnja, pa je samo nekoliko studija urađeno o milenijalcima u programima obrazovanja nastavnika (Mäkinen et al., 2018).

Moramo da dodamo da, iako je istraživanje pokazalo da postoji veza između posmatranih varijabli, rezultati se moraju tumačiti i u odnosu na širi kontekst. Kao što neki autori navode, od mnogih faktora zavisi kako će se oblikovati preduzetnička inicijativa mladih i na koji način će se „kreirati“ nova generacija mladih preduzetnika (Shapero & Sokol, 1982; Ajzen, 1991; Learned, 1992; Wang & Wong, 2004; Liñán et al., 2011; Badri & Hachicha, 2019). Slažemo se da na preduzetničke tendencije utiču brojni lični i socijalni faktori, među kojima obrazovanje, u najširem kontekstu posmatrano, može da ima značajnu ulogu.

Takođe, postoje i brojne barijere koje usporavaju ili ometaju uspešno oblikovanje preduzetničkog duha mladih, a u kojoj meri će delovati, zavisi od društvenog konteksta, odnosno od stepena razvijenosti preduzetničke kulture. U tom smislu, prema *Doing Business* listi (World Bank, 2019), neki od faktora koji, mimo obrazovanja, značajno mogu da utiču na odluku o pokretanju posla jesu: administrativne prepreke, pristup finansijskim resursima kao limitirajući faktor (Ljumović, Lazić, & Vesić, 2015) i opšte makroekonomsko okruženje u zemlji. Osim tih prepreka, postoje i neke druge koje mogu ograničiti namere mladih ljudi koji ulaze u svet rada da osnuju sopstveni posao. Neke od njih su identifikovane u opsežnom istraživanju, čiji je deo rezultata prikazan i u ovom radu. Te prepreke se tiču našeg društva i primarno se odnose na nesigurnu političku i ekonomsku situaciju i percepciju mladih da je poslovni uspeh u privatnom sektoru usko asociran sa prevareom. Ostalim barijerama u otpočinjanju privatnog biznisa,

u pomenutom istraživanju, smatraju se: nedostatak informacija, poznanstava i podrške. Nedostatak znanja je bio na šestom mestu od 10 ponuđenih faktora.

Iako je naše istraživanje pokazalo da preduzetničko obrazovanje u sistemu formalnog obrazovanja ima ulogu u oblikovanju namere studenata da osnuju sopstveni biznis i preduzimljivosti, odnosno u kreiranju nove generacije preduzetnika, ono, ipak, ne prikazuje u kojoj meri je obrazovanje faktor pokretanja sopstvenog posla i stvaranja nove generacije preduzetnika.

Zaključak

Rezultati pokazuju da ispitanici koji su imali preduzetničko obrazovanje u sistemu formalnog obrazovanja pokazuju nameru da osnuju sopstvenog biznisa u većoj meri od onih koji nisu imali preduzetničko obrazovanje i u odnosu na njih češće pokazuju preduzimljivost, što govori u prilog postavljenih hipoteza.

Takođe, iako nije utvrđeno u kojoj meri preduzetničko obrazovanje u sistemu formalnog obrazovanja oblikuje preduzetnički profil nove generacije preduzetnika, smatramo da treba sa posebnom pažnjom razmotriti pristup kreiranju programa za preduzetničko obrazovanje kako bi oni korespondirali sa vrednostima, ponašanjem i načinom rada milenijalaca i naredne takozvane „Z“ generacije. Ne manje važan zadatak je kreiranje programa za preduzetničko obrazovanje nastavnika.

Literatura:

- AJZEN, I. (1991). The theory of planned behaviour. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes*, 50(2), 179–211.
- BADRI, R., & HACHICHA, N. (2019). Entrepreneurship education and its impact on students' intention to start up: A sample case study of students from two Tunisian universities. *The International Journal of Management Education*, 17(2), 182–190.
- BADULESCU, A., & BADULESCU, D. (2013). How entrepreneurial are doctoral students? Some evidence from Romania. *Journal of Eastern Europe Research in Business & Economics*, 1, 1–10.
- CLARK, B. R. (1998). *Creating entrepreneurial universities: Organizational pathways of transformation. Issues in higher education*. Elsevier: New York.
- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS (2012a). Rethinking Education: Investing in Skills for Better Socio-Economic Outcomes. COM/2012/0669, dostupno na https://www.cedefop.europa.eu/files/com669_en.pdf, poslednji put pregledan 19. septembra 2020.

- COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS (2012b). Entrepreneurship 2020 Action Plan Reigniting the entrepreneurial spirit in Europe COM/2012/0795, dostupno na https://www.cedefop.europa.eu/files/com669_en.pdf, poslednji put pregledan 19. septembra 2020.
- DEVANEY, S. A. (2015). Understanding the Millennial Generation. *Journal of Financial Service Professionals*, 69(6), 11–14.
- DRNOVSEK, M., & ERIKSON, T. (2005). Competing models of entrepreneurial intentions. *Economic and Business Review*, 7(1), 55–71.
- EUROPEAN COMMISSION, EUROPEAN CHARTER FOR SMALL ENTERPRISES, 2000, dostupno na https://ec.europa.eu/growth/content/european-charter-small-enterprises-0_en, poslednji put pregledan 19. septembra 2020.
- EUROSTAT (2020). <https://ec.europa.eu/eurostat/web/youth>
- FAYOLLE, A., & GAILLY, B. (2008). From Craft to Science: Teaching Models and Learning Processes in Entrepreneurship Education. *Journal of European Industrial Training*, 32(7), 569–593.
- FISHER, S., GRAHAM, M., & COMPEAU, M. (2008). Starting from scratch: Understanding the learning outcomes of undergraduate entrepreneurship education. In R. Harrison, & C. Leitch (Eds.). *Entrepreneurial learning: Conceptual frameworks and applications* (pp. 313–340). New York: Routledge.
- GAUTAM, M. K., & SINGH, S. K. (2015). Entrepreneurship education: concept, characteristics and implications for teacher education. *An International Journal of Education*, 5(1), 21–35.
- HYTTINEN, A., & ILMAKUNNAS, P. (2007). Entrepreneurial aspirations: Another form of job search?. *Small Business Economics*, 29(1–2), 63–80.
- JONES, P., JONES, A., PACKHAM, G., & MILLER, C. (2008). Student Attitudes towards Enterprise Education in Poland: A Positive Impact. *Education & Training*, 50(7), 597–614.
- JONES, P., & COLWILL, A. (2013). Entrepreneurship education: an evaluation of the Young Enterprise Wales initiative. *Education & Training*, 55(8–9), 911–925.
- JONES, P., PENALUNA, A., & PITTAWAY, L. (2014). Entrepreneurship education: A recipe for change. *International Journal of Management in Education*, 12(3), 304–306.
- KALYONCUOĞLU, S., AYDINTAN, B., & GÖKSEL, A. (2017). The effect of entrepreneurship education on entrepreneurial intention: An experimental study on undergraduate business students. *Journal of Management Research*, 9(3), 72–91.
- KASSEAN, H., VANEVENHOVEN, J., LIGUORI, E., & WINKEL, D. E. (2015). Entrepreneurship education: a need for reflection, real-world experience and action. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour & Research*, 21(5), 690–708.
- KLOFSTEN, M., FAYOLLE, A., GUERRERO, M., MIAN, S., URBANO, D., & WRIGHT, M. (2019). The entrepreneurial university as driver for economic growth and social change-Key strategic challenges. *Technological Forecasting and Social Change*, 141, 149–158.

- KOLVEREID, L., & MOEN, Ø. (1997). Entrepreneurship among business graduates: does a major in entrepreneurship make a difference? *Journal of European Industrial Training*, 21(4), 154–160.
- KORONIOS, K., KRIEMADIS, A., DIMITROPOULOS, P., & PAPADOPOULOS, A. (2019). A value framework for measuring the influence of ethics and motivation regarding the performance of employees. *Business & Entrepreneurship Journal*, 8(1), 1–19.
- KRUEGER JR, N. F., REILLY, M. D., & CARSRUD, A. L. (2000). Competing models of entrepreneurial intentions. *Journal of business venturing*, 15(5–6), 411–432.
- KUBBERØD, E., & PETERSEN, I. B. (2017). Exploring Situated Ambiguity in Students' Entrepreneurial Learning. *Education & Training*, 59(3), 265–279.
- KYRO, P. (2008). A theoretical framework for teaching and learning entrepreneurship. *International journal of business and globalisation*, 2(1), 39–55.
- LEARNED, K. E. (1992). What happened before the organization? A model of organization formation. *Entrepreneurship theory and practice*, 17(1), 39–48.
- LEE, S. M., CHANG, D., & LIM, S. B. (2005). Impact of entrepreneurship education: A comparative study of the US and Korea. *The international entrepreneurship and management journal*, 1(1), 27–43.
- LIÑÁN, F., URBANO D. & GUERRERO, M. (2011). Regional variations in entrepreneurial cognitions: Start-up intentions of university students in Spain. *Entrepreneurship & Regional Development*, 23(3–4), 87–215.
- LJUMOVIĆ, I., LAZIĆ, J., VESIĆ, A. (2015). *Specifičnosti finansiranja u preduzetništvu*. Ekonomski institut, Beograd.
- MAHENDRA, A. M., DJATMIKA, E. T., & HERMAWAN, A. (2017). The Effect of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Intention Mediated by Motivation and Attitude among Management Students, State University of Malang, Indonesia. *International Education Studies*, 10(9), 61–69.
- MÄKINEN, M., LINDEN, J., ANNALA, J., & WISEMAN, A. (2018). Millennial generation preservice teachers inspiring the design of teacher education. *European Journal of Teacher Education*, 41(3), 343–359.
- MARESCH, D., HARMS, R., KAILER, N., & WIMMER-WURM, B. (2016). The impact of entrepreneurship education on the entrepreneurial intention of students in science and engineering versus business studies university programs. *Technological forecasting and social change*, 104, 172–179.
- MITROVIĆ, S., BOROCKI, J., SOKOLOVSKI, V., NESIĆ, A., MELOVIĆ, B. (2013). Potential of Young Entrepreneurs: Is There any Possibility of Their Development Through Education? *The New Educational Review*, 32(2), 288–298
- OFFICIAL JOURNAL OF THE EUROPEAN UNION (2006). Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on Key Competences for Lifelong Learning (2006/962/EC)
- OWOSONI, O. O., & AKAMBI, P. A. (2010). Entrepreneurial intentions: A theoretical framework. *Journal of management and corporate governance*, 2(4), 132–148.

- RAKIĆEVIĆ, Z., OMERBEGOVIĆ, B. J., & LJAMIĆ IVANOVIĆ, B. (2015). Virtuelno preduzetništvo: Obrazovanje kao podrška preduzetničkoj spremnosti studenata. U Proceedings of the International Scientific Conference of IT and Business-Related Research. *Synthesis* (pp. 635–641).
- SHAPERO, A. AND SOKOL, L. (1982). The social dimensions of entrepreneurship. In C.Kent, D. Sexton and K. Vesper, (Eds.), *Encyclopaedia of entrepreneurship* (pp. 72–90). Englewood Cliffs: Prantice Hall.
- SIEGEL, D. (2013). Academic entrepreneurship: Lessons learned for university administrators and policymakers. In D. Audretsch & M. Lindenstein Walshok (Eds.), *Creating competitiveness* (pp. 116–135). Cheltenham: Edward Elgar.
- SOUTARIS, V., ZERBINATI, S., & AL-LAHAM, A. (2007). Do entrepreneurship programmes raise entrepreneurial intention of science and engineering students? The effect of learning, inspiration and resources. *Journal of Business venturing*, 22(4), 566–591.
- TUFF, C. (2019). *Millennial Whisperer: The Practical, Profit-focused Playbook for Working with and Motivating the Worlds Largest Generation*. New York: Morgan James Publishing.
- UNITED NATIONS (2013). <https://www.un.org/esa/socdev/documents/youth/fact-sheets/youth-definition.pdf>
- VIDUKA, B. (2014). Percepcija mladih o osobinama i sposobnostima potrebnim za preduzetništvo. *Poslovna ekonomija*, 8(1), 239–258.
- WANG, C. K, & WONG, P-K. (2004). Entrepreneurial interest of university students in Singapore. *Technovation* 24(2), 163–172
- WORLD BANK. (2019). *Doing Business 2019: Training for Reform*. Washington, DC: World Bank.
- ZHANG, P., & CAIN, K. W. (2017). Reassessing the link between risk aversion and entrepreneurial intention. *International Journal of Entrepreneurial Behavior & Research*, 23(5), 793–811
- ZHAO, H., SEIBERT, S. E., & HILLS, G. E. (2005). The mediating role of self-efficacy in the development of entrepreneurial intentions. *Journal of applied psychology*, 90(6), 1265–1272.

Hajdana Glomazić⁴

Institute for Criminological and Sociological Research, University of Belgrade, Serbia

Isidora Ljumović⁵

Institute of Economic Sciences, Belgrade, Serbia

Krsto Jakšić⁶

Faculty of Economics, University of Pristina – Kosovska Mitrovica, Serbia

The Role of Formal Entrepreneurship Education for the Creation of a New Generation of Entrepreneurs

Abstract: Entrepreneurship is a source of economic dynamics, innovation, creation of new products and services, and the adoption of a proactive attitude towards job search instead of passively waiting for employment. The rationale behind this paper is to determine the relationship between entrepreneurship education and the creation of a new generation of entrepreneurs. The aim is to provide an answer to the question of whether entrepreneurial education in the formal education system is a factor that can shape the entrepreneurial behavior of young adults, who belong to the so-called new generation. To answer this question, we conducted a questionnaire study among the student population. The results showed that there are statistically significant differences between groups of students who had an entrepreneurial education at some point in their formal education in terms of their entrepreneurial behavior: the intention to start their own business and displaying resourcefulness, i.e. the implementation of entrepreneurial activities. The respondents who had an entrepreneurial education as part of their formal education display an intention to start their own business to a greater extent than those who did not have an entrepreneurial education and more often engage in entrepreneurial activities.

Keywords: adult education, entrepreneurship, entrepreneurship education

⁴ Hajdana Glomazić, PhD, research associate at the Institute for Criminological and Sociological Research of the University of Belgrade (hajdana.ng@gmail.com).

⁵ Isidora Ljumović, PhD, senior research associate at the Institute of Economic Sciences in Belgrade (isidora.ljumovic@ien.bg.ac.rs).

⁶ Krsto Jakšić, PhD, assistant professor at the Faculty of Economics, University of Pristina – Kosovska Mitrovica (krsto.jaksic@pr.ac.rs).